

Akademik Bir Alan Olarak Spor Ekonomisi: Türkiye’de Spor Ekonomisi Tezleri ve Yaygın Temalar

Muazzez ŞAŞMAZ ATAÇOCUĞU

Marmara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Spor Yöneticiliği Bölümü

<https://orcid.org/0000-0002-4049-8849>

Özet

Bu çalışmanın amacı Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Tez Merkezi’nde kayıtlı, Spor Ekonomisi alanındaki tezlerdeki yaygın temaları ve bu temalar altında öne çıkan alt çalışma alanlarını ve araştırma eğilimlerini incelemektir. Bu amaçla YÖK Tez Merkezi ana sayfasına “Spor Ekonomisi” anahtar kelimesi girilmiş, aranacak alan, izin durumu, tez türü filtrelerinde “Tümü” şeklinde seçilmiştir. Çalışmada “Nitel Araştırma Yöntemi”ne özgü bir araştırma tekniği olan “Doküman İncelemesi” uygulanmıştır. Yapılan tarama sonucunda 50 kayıt bulunmuştur. Tezler yıllarına göre sıralanıp hangi programda yapıldıkları (Yüksek Lisans veya Doktora), Enstitü ve Ana Bilim Dalları, temaları, yöntem ve teknikleri başlıklarıyla incelenmiştir. Spor ekonomisi tezlerinin daha çok Yüksek Lisans düzeyinde ve büyük çoğunluğunun Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde yazıldığı görülmüştür. Tezlerin yazıldığı Ana Bilim Dalları’na göre spor ekonomisi yoğun olarak İktisadi ve İdari Bilimler çatısı altında Ekonomi/İktisat, İşletme, Maliye, Bankacılık ve Finans gibi ekonomi alanlarında çalışılmaktadır. İnceleme sonucunda 5 ana tema ortaya çıkmıştır. 1.Borsa, 2.Spor Ekonomisi, 3.Spor Pazarlaması, 4.Spor-Medya ve Ekonomi, 5.Futbol Ekonomisi. Her bir ana tema altında da alt çalışma alanları belirlenmiştir. Spor ekonomisi genel çalışmalarının sporun ekonomik etkileri bağlamında, özel olarak da futbol ekonomisi ve spor pazarlaması alanında yoğunlaştığı ortaya çıkmıştır. İncelenen tezlerde ortaya çıkan yaygın temalar altında metodolojik olarak belli bir eğilim grafiği ortaya çıkmasa da kullanılan yöntem ve tekniklere bakıldığında hem Amerikan hem de Avrupa spor ekonomisi metodoloji yaklaşımlarının kullanıldığı söylenebilir. Tez çalışmalarının 2014 yılından sonra artmaya başladığı da görülmektedir. “Spor” anahtar kelimesiyle arama yapıldığında kayıtlı 18446 tez çıkmakta, bunlardan 2000 tanesi görüntülenmektedir. Bu açıdan bakıldığında, spor ekonomisi alanındaki tezlerin sayı bakımından yetersizliği ve çalışma alanı bakımından da darlığı göze çarpmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Spor ekonomisi, Yüksek Öğretim Kurulu tez merkezi, tez temaları

Sports Economics as an Academic Field: Sports Economics Theses and Common Themes in Turkey

Abstract

The aim of this study is to examine common themes and the sub-study fields and research trends that stand out under these themes in the theses in the field of Sports Economics registered in the Higher Education Council (HEC) Thesis Center. For this purpose, the key word "Sports Economics" was entered on the main page of HEC Thesis Center and "All" was selected in the filters of the field, permission status, thesis type. In the study "Document Review" which is a research technique specific to "Qualitative Research Method" was applied. As a result of the search 50 records were found. Theses are listed according to their years and examined under the titles of which program they are done (Master or Doctorate), institutes and departments, themes, methods and techniques. It has been that sports economics theses are mostly written at the Master's level and the majority of them written in the Institute of Social Sciences. According to departments in which theses are written sports economics is intensively studied in the field of economics such as Economics, Business Administration, Finance, Banking and Finance under the umbrella of economics and administrative sciences. As a result of the examination 5 main themes emerged. 1. Stock Exchange, 2. Sports Economics, 3. Sports Marketing, 4. Sport-Media and Economics, 5. Football Economics. Sub-study areas were determined under each main themes. It has been revealed that the general studies of sports economics are concentrated in the context of the economic effects of sports, especially in the field of football economics and the sports marketing. Although a certain trend graph does not emerge methodologically under the common themes that emerged in the theses examined, it can be said that both American and European sports economy methodology approaches are used when the methods and techniques used are examined. It is also seen that thesis studies started to increase after 2014. When a search is done with the key word "Sports" registered 18446 thesis appeared and 2000 of them are displayed. From this point of view, inadequacy of the theses in the field of sports economics in terms of number and the narrowness of the field of study are striking.

Key Words: Sports economics, Higher Education Council thesis center, thesis themes

SUMMARY**Introduction and Aim**

In modern society, activity for sports, health or entertainment has meanings beyond being a form of leisure time. Sports is a phenomenon that settled in the life of every segment of society with its different phenomena with many situations such as sports clubs, being a fan, being a sports spectator, special interest in one or more sports, following sports organizations, dreaming of being an athlete/coach, talent, television programs, social media, sports policies and the way politicians evaluate sports. The forms of sports in society have integrated it into certain institutions such as administration, education, media, sociology and politics. The rapid changes and developments in technology, in the purposes of doing sports, in the form of management and organization, in the way of penetrating and affecting the social life and in parallel with these the professionalization of sports inevitably intersects sport with the institution of economy. At the point reached today, sports has become a giant sector where millions of people are watched, sold, produced, consumed, organized, managed and employed. National or international sports organizations of various scales are organized by clubs, leagues, federations and confederations, millions of people are employed in these organizations, tickets are sold, these organizations are broadcast by mass media, and by this means they become an important part of country's economy. The commercial value of sports and its relationship with other sectors have made it easier for it to take its place in the field of economy with many titles. International organizations and athlete transfers associated with the tourism sector, facility and sports field construction associated with the construction sector, uniforms, scarves, berets, hats etc. production and consumption interacted with the textile sector, food and beverage sector interacted with the food sector provide the integration of sports into the economy.

The relationship of sports with the field of economy has not only been the subject of sectoral stakeholders, namely the business world, economists, investors, clubs, presidents, marketers, advertisers and administrators; it has also attracted the attention of researchers and academics in the academic field. Researchers have turned to this field for two reasons: a wide variety of and interesting questions about the industry can be asked, sports and the use of extraordinarily accessible data can be used by economics to answer questions about broader economic relations (Leeds vd., 2018). Especially academicians dealing with the field of economics have the opportunity to test existing economic theories through sports and the economic relations it creates. Sports economics in general, football economics in particular has become the laboratory of industrial economics, applied economics, economic sociology etc. As a discipline sports economics includes the points that intersect with law, policies, finance and business fields as well as sub-sciences of economics (Ongan ve Demiröz, 2010).

The effect of academic publications is important in making sports economics an academic field of study. Interest in sports economics and research on sports economics increased rapidly in the early 2000s and journals began to be established. These were followed by international associations and the organizations of these associations.

Despite the high effectiveness of sports in the national economy, sports economics has not found much response in the academic field. The foundation of institutionalization of the field of sports economics in Turkey started by building on football. When we look at the institutionalization adventure of the "Sports Economics" in Turkey, it is seen that a unique process and structure has not yet been formed and independent. Although it has developed as an academic field, the inability to reach a certain organizational structure and ensure its sustainability at the individual level initiatives, educations, academic publications, congresses show that the field of sports economics has not yet been institutionalized.

The aim of this study is to examine common themes and the sub-study fields and research trends that stand out under these themes in the theses in the field of Sports Economics registered in the Higher Education Council (HEC) Thesis Center.

Material and Metod

For this purpose, the key word "Sports Economics" was entered on the main page of HEC Thesis Center and "All" was selected in the filters of the field, permission status, thesis type. In the study "Document Review" which is a research technique specific to "Qualitative Research Method" was applied. As a result of the search 50 records were found. Thesis are listed according to their years and examined under the titles of which program they are done (Master or Doctorate), institutes and departments, themes, methods and techniques.

Results

When a search is made with the key word "Sports" 18446 theses are registered and 2000 of the are displayed. From this point of view, the inadequacy of the theses in the filed of sports economics stands out in terms of number and confirms that it is still a new and young discipline in Turkey. It is seen that sports economics theses are mostly written at the Master's level and the majority of them are written in the Institute of Social Sciences. Sports economics is morely common studied in the institutions that provide economics education.

When the theses in the field of sports economics were examined 5 main themes emerged. These themes are 1. Stock Exchange, 2. Sports Economics, 3. Sports Marketing, 4. Sports, Media and Economics, 5. Football Economics. The sub-study field under the Stock Exchange theme is shaped around football and financial performance. Sub-study fields under the Sports Economics themes are club revenues, economic development, economic impact, globalization, regulatory institutions, taxation, athlete migration, performace analysing, financing, e-sports indusrty, pandemic, commercialization. The theses' sub-studies under the Sports Marketing theme are on brand, sponsorship, consumer behavior and social media. Sports economics news, sports-politics-media relations were studied under the Sports, Media and Economics theme. In the Football Economics theme sportive success-economic success balance, competititon and competitive balance, supporter, EuroPTurkey comparison in football economics, football player migration, football taxation, income distribution, financial fairplay, foreign trade in football, perfrmance and economics relationship and club management theses were made on sub-fields.

Conclusion

It is natural fort he sports economics to shoe great structural differences between countries. Because the way in which countries organize and manage sports differ. Different sports economics and policies, different sports structures are also reflected on research trends and titles of themes. This situation reveals different and new perspectives in scientific studies of sports economics. However the lack of development in the field of sports economics in Turkey, especially in the context of faculties, institutes, curriculum and course contents and therefore the lack of infrastructure for academic research has prevented the development of a certain perspective in this field.

1. GİRİŞ

Modern toplumda spor, sağlık veya eğlence için yapılan aktivite, bir boş zaman değerlendirme biçimi olmaktan öte anlamlar taşımaktadır. Spor, spor kulüpleri, taraftarlık, spor seyircisi olma, bir ya da birkaç spor dalına özel ilgi, spor organizasyonlarını takip etme, sporcu/antrenör olma hayali, yetenek, televizyon programları, sosyal medya, spor politikaları ve siyasetçilerin sporu değerlendirme biçimleri gibi birçok durum ve alanla toplumun her kesiminin hayatına farklı görüşleriyle

yerleşmiş bir olgudur. Sporun toplum içinde yer alış biçimleri onu belirli kurumlara da entegre etmiştir. Örneğin spor organizasyonları, bu organizasyonlara katılan kulüp, sporcu ve antrenörler, taraftarlar ve içinde buldukları ilişkiler sporun yönetim kurumunun konusu olduğunu göstermektedir. Spor olgusuna duyulan özel ilgi, yetenek, sporcu/antrenör olma hayali sporun eğitim kurumuyla arasındaki ilişkiyi ifade eder. Örneğin, kulüp altyapıları, kurslar, spor liseleri, spor bilimleri fakülteleri buna hizmet eder. Sporun toplumun hayatına nüfuz etmesini kolaylaştıran kitle iletişim araçları medya kurumunun da önemli paydaşlarından biri olduğunun kanıtıdır. Sağlıklı ve fit kalma amacıyla yapılan sporun sağlık kurumunun konusu; bedeni algılama biçimleri, taraftarlık olgusu, sporun toplumla ilişkisi ve boş zaman değerlendirme biçimleriyle de sosyoloji kurumunun konusudur. Siyasetçilerin kimi zaman toplumu etkilemek için başvurduğu spor kimi zaman politikalar içinde de yer almakta; özellikle futbol gibi kitlesel ilgi çekiciliği yüksek olan branşlarda siyaset kurumuyla da bağlantılıdır.

Sporun yapılma amaçlarındaki, yönetim ve örgütlenme biçimlerindeki, toplum hayatına nüfuz etme ve etkileme şekillerindeki, teknolojideki hızlı değişim ve gelişmeler ve bunlara koşut olarak profesyonelleşmesi, sporu kaçınılmaz olarak ekonomi kurumuyla da kesiştirmiştir. Bugün gelinen noktada spor izlenen, izlettirilen, satılan, ürettiren, tükettiren, organize edilen, yönetilen, milyonlarca kişinin istihdam edildiği dev bir sektör haline gelmiştir. Kulüpler, ligler, federasyonlar ve konfederasyonlarca çeşitli ölçeklerde ulusal veya uluslararası spor organizasyonları düzenlenmekte, bu organizasyonlarda milyonlarca kişi istihdam edilmekte, biletler satılmakta, bu organizasyonlar kitle iletişim araçlarıncı yayınlanmakta ve bu vasıtayla ülke ekonomilerinin önemli birer parçası olmaktadır. Devasa bir gelir yaratımının söz konusu olduğu sporun kitlesel çekiciliği arttıkça taraftarlar, taraftarlara yönelik üretim artmış, "taraftar- tüketici" hedef kitlesi haline gelmiştir. Diğer taraftan bu ticarileşme süreci, istihdam oranlarını arttırma yoluyla makroekonominin konusu olmuş, sporun birçok bakımdan bir ihtiyaç haline gelişi ve çeşitli alanlarda spor hizmetleri sunan işletmelerin ekonomik faaliyetleri mikroekonominin konusu olmuştur. Sporun ticari değer kazanması, diğer sektörlerle girdiği ilişki ekonomi alanının içinde birçok başlıkla yerini almasını kolaylaştırmıştır. Uluslararası organizasyonlar ve sporcu transferleri turizm sektörüyle, tesis ve spor alanı inşası inşaat sektörüyle, forma, atkı, bere, şapka vb. üretim ve tüketimi tekstil sektörüyle, yiyecek içecek tüketimi gıda sektörüyle etkileşimi sağlamış sporun ekonomi işleyişi içine yerleşmesini gerçekleştirmiştir. Sporun her hangi bir alanında çalışanların sayısı, sportif iş ve organizasyonların sayısı, içinde spora ait unsurları barındıran, sporu araç olarak kullanan işlerin sayısı ve çeşitliliği her geçen gün artmaktadır. Pazarlama, reklam, medya, bankacılık, iletişim gibi neredeyse tüm sektörlerle ekonomik ilişkisi bulunan spor yarattığı ekonomik değerlerle ülke ekonomilerinin hatta dünya ekonomisinin en önemli sektörlerinden biridir.

Akademik Bir Alan Olarak Spor Ekonomisi

Sporun ekonomi alanı ile girdiği ilişki sadece sektörel paydaşlarının yani iş dünyasının, ekonomistlerin, yatırımcıların, kulüplerin, başkanların, pazarlamacıların, reklamcıların, işletmecilerin konusu olmamış; akademik alanda da araştırmacı ve akademisyenlerin ilgisini çekmiştir. Spor ekonomisi Amerikan Ekonomi Derneği tarafından geliştirilen "Ekonomi Literatürü Dergisi" (The JEL classification system (Journal of Economic Literature (JEL)) sınıflandırma sistemi¹ tarafından mikroekonominin içinde bir alt disiplin olarak tanınmıştır.² Araştırmacılar iki nedenden dolayı bu alana yönelmişlerdir: endüstri hakkında çok çeşitli ve ilginç sorular sorulabilir, spor ve olağanüstü ulaşılabilir verilerinin kullanımı ekonomistlerin daha geniş çapta ekonomik ilişkilerle ilgili soruları

¹ <https://www.aeaweb.org/econlit/jelCodes.php?view=jel>, 22.04.2023.

² <https://www.aeaweb.org/econlit/jelCodes.php?view=jel#D>, 22.04.2023.

yanıtlamasında kullanılabilir. Araştırma alanı genişledikçe spor ekonomisi derslerinin sayısı da artmaktadır (Leeds ve ark., 2018).

Özellikle ekonomi alanıyla uğraşan akademisyenler, spor ve yarattığı ekonomik ilişkiler vasıtasıyla mevcut iktisadi teorileri test etme imkânı bulmaktadır. Genelde spor ekonomisi, özelde futbol ekonomisi sanayi iktisadının, uygulamalı iktisadın, iktisat sosyolojisi vb gibi alanların laboratuvarı haline gelmiştir. Bir disiplin olarak spor ekonomisi iktisadın diğer alt bilimlerinde olduğu gibi yasalar, politikalar, finans, işletme alanlarıyla da kesişen noktaları da çalışma alanının içine dahil etmektedir (Ongan ve Demiröz, 2010). Böylelikle spor piyasası verilerinin iktisat teorileriyle yorumlanması ya da iktisat teorilerinin sportif verilerle test edilmesi spor ekonomisi alanına interdisipliner bir boyut kazandırır.

Spor Ekonomisi alanındaki ilk çalışma 1940'larda hukuk inceleme makalelerinde yer alan antitröst konularına ilişkin çalışmaları kapsamaktadır. Ancak bu alandaki ilk akademik çaba Simon Rottenberg'in 1956 yılında "The journal of political economy" dergisinde yayınlanan "The baseball players' labor market" başlıklı çalışmasıdır. Ekonomi teorisinin bir uygulaması niteliğindeki bu çalışmada Rottenberg beyzbol emek piyasasındaki oyuncuların serbest dolaşımının oyuncuların takımlar arasındaki dağılımına etki etmeyeceğini ifade etmiştir. Bugünün terimleriyle zengin, büyük pazar takımlarının en yetenekli oyuncuları alabilme imkanına atıfta bulunan bu çalışma (Kahane ve ark., 2000) yaygın olarak yapılan rekabetçi denge çalışmalarının da ilki sayılabilir. Hatta Szymanski'ye göre (2006) spor ekonomisinin ayrı bir araştırma alanı olarak ele alınması gerektiği iddiası büyük ölçüde tek bir konuya dayanmaktadır: rekabetçi denge sorunu. Ayrıca spor alanında, sporda takım çalışması, çalışma ekonomisi, stadyum konularıyla ilgili kamu politikası analizleri motivasyonlu pek çok ampirik araştırma da bulunmaktadır. Çünkü sporda çok büyük bir veri kümesi mevcuttur. Ancak ekonomi alanının spor ekonomisi gibi pazar dışı alanlara genişlemesi 2000li yılların başında yeni bir gelişme iken ampirik analizin bu alanlarda eksik olduğu görülmektedir. Özellikle alanın gelişiminin ilk dönemlerinde spor ekonomisi akademik literatürüne Kuzey Amerika sporları üzerine yapılan çalışmaların hakim olduğu görülmektedir (Torgler, 2004). İlk aşamalarda Amerikan ligleri ile ilgili çalışmalar takım sporlarının kendine özgü ekonomisi, rekabet sınırlılıkları, Ulusal Hokey Ligi (National Hockey League-NHL) ve ligin monopolistik ve monopsonistik özellikleri üzerinedir. 1980lerden bu yana ise takım sporları ekonomisi araştırmaları katlanarak artmıştır. Ulusal Hokey Ligi (National Hockey League-NHL), Ulusal Futbol Ligi (National Football League-NFL), Ulusal Basketbol Birliği (National Basketball Association-NBA) ve Beyzbol Birinci Ligi (Major League Baseball-MLB) ile ilgili veriler kullanılmıştır (Goossens, 2006).

Spor ekonomisi çalışmalarının Avrupa'da yayılması ise biraz uzun sürmüştür. Çalışmalar İngiliz futbolu üzerine başlamış; kar maksimizasyonu mu kazanma maksimizasyonu mu sorusu etrafında çevrenmiştir. Başlarda daha çok teorik olan spor ekonomisi çalışmaları 80lerin sonunda özellikle 90larda doyma noktasına gelmiş ve Amerika'daki ampirik çalışmalar benzeri çalışmaların yapıldığı evreye geçmiştir. Bunun nedeni olarak ise Avrupa'da takım sporlarıyla ilgili verilerin ulaşılabilir olmayışı gösterilmektedir. Özellikle finansal data kısıtlıdır. Sadece Deloitte, futbol ligleriyle ilgili finansal veritabanları sunmaktadır. Dolayısıyla Avrupa takım sporlarına bakıldığında futbolun ön plana çıktığı, spor ekonomisi araştırmalarının da bu yönde şekillendiği görülmektedir (Goossens, 2006).

Spor ekonomisi çalışmaları içinde özellikle ampirik çalışmalar için çok fazla veri sunan futbolun şimdiye kadarki odak noktası ticari yapı ve rekabetçi denge, futbol pazarında sonuçların belirsizliği, oyuncuların göç eğilimleri- özellikle Bosman Kuralları ve sonuçları-, süperstar etkisi ve oyuncuları ücretleri, oyuncu ayrımcılığı ya da yönetim değişikliklerinin etkileri gibi konular olmuştur.

Literatürde futbolun çoğunlukla kulüp düzeyinde analiz edildiği görülmektedir. Dünya kupası, UEFA Kupası, Şampiyonlar ligi gibi büyük olayların pek fazla ampirik olarak değerlendirilmediği görülmektedir (Torgler, 2004).

Spor ekonomisinin akademik bir çalışma alanı haline gelmesinde akademik yayınların etkisi önemlidir. Spor ekonomisi ve spor ekonomisi araştırmalarına olan ilgi 2000li yılların başında hızla artış göstermiş ve dergiler kurulmaya başlanmıştır. Spor Ekonomisi Dergisi (The Journal of Sports Economics) Amerika'da alanla ilgili ilk dergi olarak 2000 yılında kurulmuş; Uluslararası Spor Finansmanı Dergisi ise 2006 yılında alandaki ikinci dergi olarak yayınlanmaya başlamıştır. 2007 yılında spor ekonomisi araştırmacılarının ilk organizasyonu Kuzey Amerika Spor Ekonomistleri Derneği (North American Association of Sports Economists (NAASE) kurulmuştur. Bunu 2009 yılında Avrupa Spor Ekonomisi Derneği'nin (European Sports Economics Association (EASE)) kuruluşu takip etmiştir (Hall vd, 2015). 1993 yılında kurulan Avrupa Spor Yönetimi Derneği (The European Association for Sport Management (EASM))³ ve 1999 yılında kurulan Uluslararası Spor Ekonomistleri Derneği (The International Association of Sports Economists (IASE))⁴ de spor ekonomisi çalışmalarını ve bu alanda çalışanları merkezine alan diğer önemli organizasyonlardır. "European Sport Management Quarterly (ESMQ)" dergisi Avrupa Spor Yönetimi Derneği'nin resmi dergisidir.⁵ Uluslararası Spor Ekonomistleri Derneği ise spor ekonomisi alanında yayınlanmış araştırmalar için pazar sağlamada etkili olmuştur. 2000 yılında "Journal of Sports Economics" in yayınlanmasına destek olmuş ve ilk resmi ortak olarak görev yapmıştır. 2006 yılında ise spor ekonomisi alanında referans kitabı olan "Handbook on the economics of sport" un (Spor ekonomisi el kitabı) yayınlanmasını desteklemiştir. Uluslararası Spor Ekonomistleri Derneği 2006 yılında da erişilebilir araştırma makaleleri serisi tasarlamıştır.⁶

Araştırma alanı geliştikçe okullarda spor ekonomisi derslerinin sayısı, kongre, çalışma grupları, spor endüstrisi enstitüleri ve araştırma merkezleri sayısı da artmıştır. Amerika ve Avrupa'da, özellikle İngiltere'de, birçok üniversitede lisans düzeyi de dahil olmak üzere spor ekonomisi ve spor endüstrisi ile ilgili dersler açılmakta; spor ekonomisi araştırma merkezleri kurulmaktadır.⁷

Türkiye'de Spor Ekonomisi Akademik Alanının Kurumsallaşması

Türkiye'de ise spor ekonomisinin bilimsel boyutta kabulü ve gelişimi geç kalmış ve yavaş seyretmektedir. Sporun örgütlenmesinde devlet hakimiyeti olsa da hem kamuda hem özel sektörde spor yatırımlarının oldukça yüksek olmasına, ev sahipliği yapılan ve olumlu dışsal ekonomik etkileri olan organizasyonların artmasına, profesyonel lig ve kulüp, sporcu sayılarına hatta amatör sporlarda gizli profesyonelliğe, medya-ekonomi-spor ilişkisinin yoğunluğuna yani sporun ulusal ekonomideki yüksek etkinliğine rağmen spor ekonomisi akademik alanda pek karşılık bulamamıştır.

Türkiye'de spor ekonomisi alanının kurumsallaşmasının temeli futbol üzerine inşa edilerek başlamıştır. 2005 yılında Tuğrul Akşar ve Kutlu Merih önderliğinde 11 uzmanla "Futbol ekonomisi Stratejik Araştırma Merkezi (FESAM)" kurulmuştur. Şu an aktif olmayan araştırma merkezinin web

³ <https://www.easm.net/general-information/> , 28.04.2023.

⁴ <https://www.iase-sport.org/copy-of-our-school> , 28.04.2023.

⁵ <https://www.easm.net/esmq/> , 26.04.2023.

⁶ <https://www.iase-sport.org/copy-of-our-school> , 26.04.2023.

⁷ Birkbeck University Birkbeck sport business centre, Sheffield Hallam University The Sport Industry Research Group, European Sport Economics Association (ESEA), International Conference on Sport Economics & Sport (IASE), Annual conference of the European Sport Economics Association, The University of Miami Global Sport Industry Conference, European Sport Management Conferences etc.

sitesinde⁸ futbol ekonomisi alanına dair birçok yazı, araştırma, makale, haber yayınlanmıştır. Futbol ekonomisi Stratejik Araştırma Merkezi (FESAM)'nin devamı niteliğinde olan "www.futbolekonomi.com" yine Tuğrul Akşar'ın önderliğinde kurulmuştur ve güncelliğini korumaktadır. 2010 yılında ise Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği'nin (TKYD) çatısı altında "Kurumsal Yönetim ve Futbol Endüstrisi Çalışma Grubu" kurulmuştur ve "Kurumsal Yönetim İlkeleri Işığında Türk Futbol Kulüpleri Yönetim Rehberi"ni yayınlamışlardır.⁹

Tuğrul Akşar'ın yayınladığı kitaplar genelde spor ekonomisi özelde futbol ekonomisinin yeni yeni kurumsallaşmaya başladığı dönemlerin referans kaynaklarıdır.¹⁰ Dünya'daki gelişmelere paralel olarak Türkiye'de de spor ekonomisi alanının içinde futbol ekonomisi daha geniş yer kaplamaktadır. Bu alandaki çalışmaların çoğunluğunun serbest piyasa ekonomisi ilişkilerini konu ettiği ve sermaye temelli olduğu görülmektedir. Genel olarak spor ekonomisinde, özel olarak da futbol ekonomisinde emek piyasasını temel alan, emek ve sermaye ilişkisini tartışmaya açan akademik yayınların ise azlığı dikkat çekmektedir. Türkiye'de istihdam, işsizlik, oyuncu ücretleri, sendika, çalışma koşulları gibi temel ekonomi konularına mesafeli kalınmıştır. Futbolda emek alanındaki ilk çalışmalar 2012 yılında Cemal İyem tarafından yayınlanan "Kramponlu İşçiler" ve Muazzez Şaşmaz Ataçoğu'nun 2013 yılında yayınlanan "Futbolda Emek Sömürüsü" kitabı ile 2017 yılında yayınlan "Futbolun Çalışma Ekonomisi" kitaplarıdır. Bu çalışmaları 2018 yılında Mert Kerem Zelyurt ve Muazzez Şaşmaz Ataçoğu'nun "Türkiye'de Futbolun Düzeni ve Mesleki Sorunları-Altyapı-İstihdam-İşsizlik" başlıklı ortak kitabı takip etmiştir. Mert Kerem Zelyurt ve Muazzez Şaşmaz Ataçoğu aynı yıl yayınladığı "Sporda İstihdam ve Düzen Sorunları" ise spor ekonomisinde istihdam konusunu genel çerçevede ele almaktadır.

Dergipark'ta "Spor Ekonomisi" başlığı altında bir dergi bulunmamakla birlikte, spor ekonomisi anahtar kelimeleriyle arama yapıldığında 644 tane spor dergisine ulaşılmaktadır.¹¹ Spor ekonomisi alanındaki makale çalışmalarının ağırlıklı olarak spor temelli dergilerde yayınlandığı görülmektedir. Sebahattin Devicioğlu tarafından kurulan "www.ekospor.com" spor ekonomisi alanında spor ekonomisi alanındaki akademik araştırmalar yayınlanmaktadır.¹² Blog aynı zamanda aylık spor ekonomisi bülteni de yayınlamaktadır.¹³

Türkiye'de üniversitelerde spor ekonomisi eğitim ve çalışmaları alana özgü bir bölüm, program veya kürsüden ziyade Spor Bilimleri Fakülteleri'nde "Spor Ekonomisi" adı altındaki lisans ve lisansüstü düzeydeki dersler çerçevesinde yürütülmektedir. Üniversite düzeyinde "Spor Ekonomisi" alanı kurumsallaşmasını tamamlamış olan Spor Yöneticiliği/Spor Yönetim Bilimleri alanından henüz bağımsızlaşmamıştır. Bu durum kongreler özelinde de kendini göstermektedir. İlk 2011 yılında "Spor Ekonomisi ve Yönetimi Kongresi" düzenlenmiş ancak kongrenin yenisi yapılamamıştır. "Spor Ekonomisi" çalışmaları Spor Bilimleri Kongrelerinde ve Spor Bilimlerini kongre alanı olarak bildiren ulusal ve uluslararası kongrelerde yer bulmaktadır.

Türkiye'de "Spor Ekonomisi" alanının kurumsallaşma serüvenine bakıldığında henüz özgün bir süreç ve yapının oluşmadığı, bağımsızlaşmadığı görülmektedir. Akademik bir alan olarak gelişim

⁸ www.fesam.org

⁹ <https://www.futbolekonomi.com/index.php/futbol-ekonomi-yazarlari/151-turul-akaroezgecmi.html> , 26.04.2023.

¹⁰ Tuğrul Akşar'ın kitapları: Endüstriyel Futbol (2005)- Kutlu Merih İle, Futbol Ekonomisi (2006) Kutlu Merih İle, Futbol Yönetimi (2008) Kutlu Merih İle, Futbolun Ekonomi Politikası (2010), Krizdeki Futbol (2013), Finansal Futbol (2020).

¹¹ <https://dergipark.org.tr/tr/search?q=spor+ekonomisi§ion=journal> , 08.05.2023.

¹² <http://www.ekospor.com/> , 08.05.2023.

¹³ <https://ekospor.substack.com/archive/> , 08.05.2023.

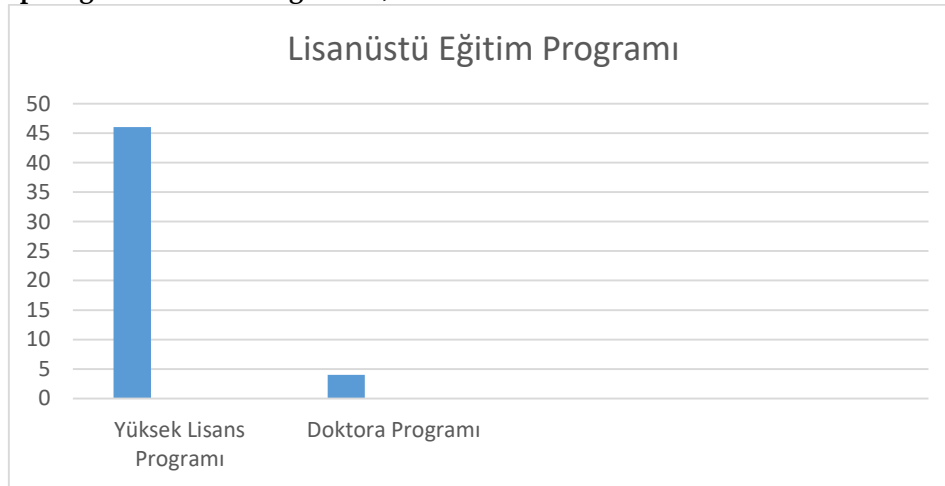
göstermekle birlikte, bireysel düzeyde kalan girişimler, eğitim, akademik yayın, kongre düzeylerinde belli bir organizasyonel yapıya erişememesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanamaması “Spor Ekonomisi” alanının henüz kurumsallaşmadığını göstermektedir.

2. MATERYAL & METOT

Çalışmada “Nitel Araştırma Yöntemi”ne özgü bir araştırma tekniği olan “Doküman İncelemesi” uygulanmıştır. Doküman İncelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Nitel araştırmada doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmanın amacı doğrultusunda YÖK Tez Merkezi ana sayfasına “Spor Ekonomisi” anahtar kelimesi girilmiş, aranacak alan, izin durumu, tez türü filtrelerinde “Tümü” şeklinde seçim yapılmıştır. Yapılan tarama sonucunda 50 kayıt bulunmuştur ve bunlar tek başına araştırmanın veri kaynağını oluşturmaktadır. Tezler yıllarına göre sıralanıp hangi programda yapıldıkları (Yüksek Lisans veya Doktora), Enstitü ve Ana Bilim Dalları, temaları, yöntem ve teknikleri başlıklarıyla incelenmiştir. İnceleme sonucunda 5 ana tema ortaya çıkmıştır. 1.Borsa, 2.Spor Ekonomisi, 3.Spor Pazarlaması, 4.Spor-Medya ve Ekonomi, 5.Futbol Ekonomisi. Her bir ana tema altında da alt çalışma alanları belirlenmiştir.

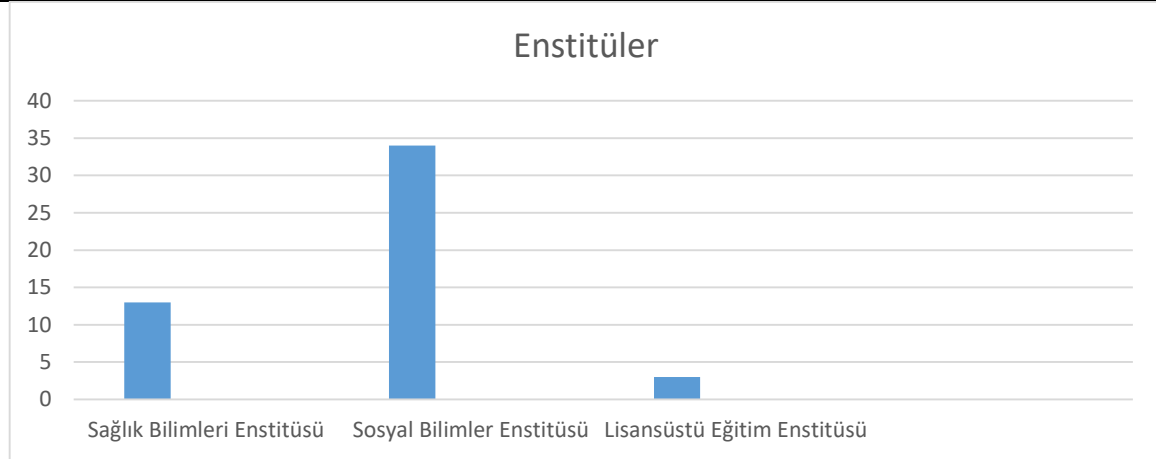
3.BULGULAR

Tezlerin Yapıldığı Lisansüstü Programlar, Enstitü ve Anabilim Dalları

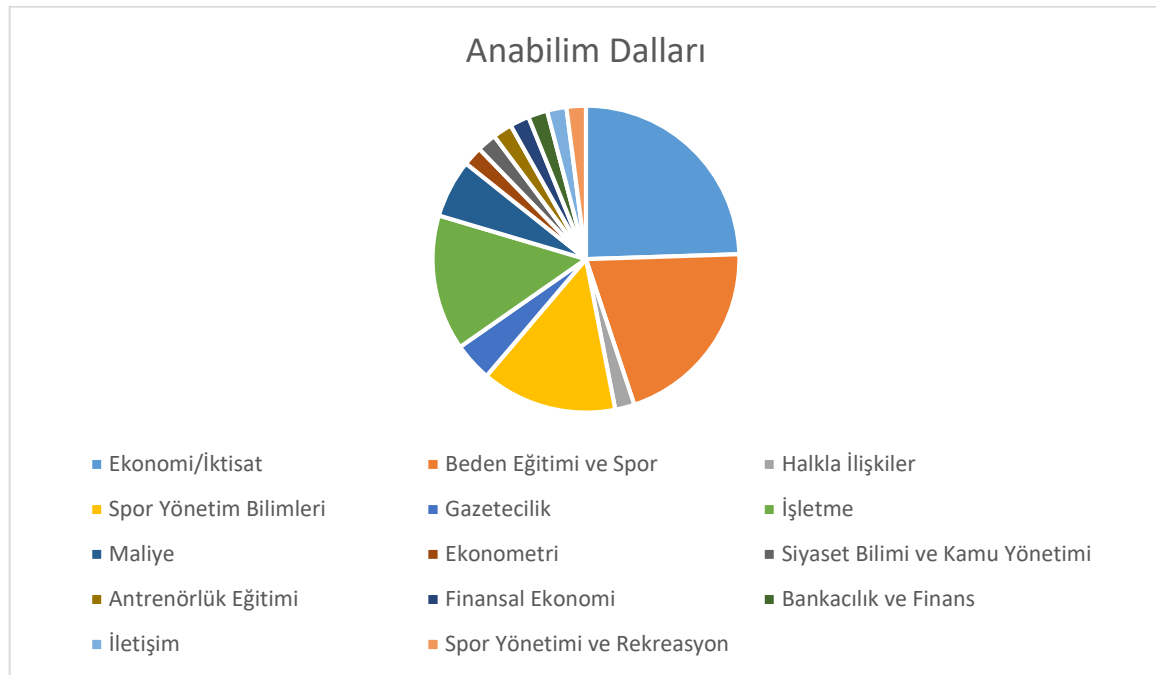
Grafik 1. Tezlerin yapıldığı lisansüstü programlar

Yapılan tarama sonucunda erişilen 50 tezin 46’sı (%92) Yüksek Lisans; 4’ü (%8) Doktora tezidir.

Grafik 2. Tezlerin yapıldığı enstitüler

Yapılan tarama sonucunda erişilen 50 tezin 13'ü (%26) Sağlık Bilimleri Enstitüsü'nde, 34'ü (%68) Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde, 3'ü (%6) de Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde yapılmıştır.

Grafik 3. Tezlerin yapıldığı anabilim dalları

Tezlerin 12'si (%24) Ekonomi/İktisat Anabilim Dallarında, 10'u (%20) Beden Eğitimi ve Spor, 7'si (%14) Spor Yönetim Bilimleri, 2'si (%4) Gazetecilik, 7'si (%14) İşletme, 3'ü (%6) Maliye, 2'si (%4) Bankacılık ve Finans Anabilim Dallarında yapılmıştır. Halkla İlişkiler, Ekonomometri, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Antrenörlük Eğitimi, Finansal Ekonomi, İletişim, Spor Yönetimi ve Rekreasyon Anabilim Dallarının her birinde de birer tez (6 tez-%12) yapılmıştır.

Grafik 4. Tezlerin yapıldığı yıllara göre dağılımı

2005, 2007, 2011 ve 2013 yıllarında 1'er; 2006 yılında 2; 2014 yılında 3; 2016, 2018, 2021 yıllarında 4'er; 2022 yılında 5; 2017 ve 2020 yıllarında 7'şer; 2019 yılında 10 tez yapılmıştır.

Tezler ve Temaları

Tablo 1. Spor ekonomisi tezlerinde yaygın temalar

TEZ TEMALARI									
BORSA		SPOR EKONOMİSİ		SPOR PAZARLAMASI		SPOR-MEDYA-EKONOMİ		FUTBOL EKONOMİSİ	
2005	Futbol	2006	Kulübe gelir yaratma	2007	Spor markaları	2013	Voleybol-medya-ekonomi	2014	Sportif başarı-ekonomi
2014	Futbol	2006	Sporun ekonomik kalkınmaya etkisi	2011	Spor sponsorluğu	2021	Spor ekonomisi haberleri	2016	Rekabet ve piyasa yoğunlaşması
2020	Futbol	2014	Spor ekonomisine katkı	2016	Spor tüketicisi davranışı	2022	Spor-siyaset-medya	2017	Rekabet-çi denge ve uluslararası başarı
2020	Futbol	2016	Küreselleşme ve spor	2017	Marka değeri			2017	Sportif başarı-mali başarı
2022	Finansal performans	2016	Spor ekonomisine katkı	2017	Marka kişiliği			2018	Futbol taraftarlığı
		2017	Spor ekonomisini düzenleyici kurumlar	2017	Marka ve sosyal medya			2019	Rekabet-çi denge
		2017	Vergilendirme	2018	Marka sadakati			2019	Avrupa Türkiye futbol

									ekonomi-si karşılaştırması
		2018	Uluslararası sporcu göçü	2019	Spor sponsorluğu ve marka			2019	Futbolcu göçü ve rekabetçi denge
		2018	Sportif performans analizi ve takım oluşturma	2019	Marka tutumu			2019	Türkiye – İspanya futbol sektörü karşılaştırması
		2019	Spor Finansmanı	2019	Marka tutumu			2019	Futbolun vergilendirilmesi
		2019	E-spor endüstrisi	2020	Spor tüketicisi			2020	Rekabet dengesi, gelir dağılımı, Finansal fairplay
		2020	Türkiye’de E-spor endüstrisi	2020	Sponsorluk ve marka imajı			2020	Futbolda dış ticaret (transferler)
		2021	Pandeminin spor ekonomisine etkisi	2021	E-spor pazarlaması			2021	Performans profillemesi ve performansın ekonomik önemi
		2022	Spor ekonomisine katkı					2022	Futbol kulüp yönetimi
		2022	Sporun Ticarileşmesi						

Spor Ekonomisi alanında yapılan tezler incelendiğinde 5 ana tema ortaya çıkmıştır. 1.Borsa, 2.Spor Ekonomisi, 3.Spor Pazarlaması, 4.Spor-Medya ve Ekonomi, 5.Futbol Ekonomisi. Borsa Teması altındaki alt çalışma alanı Futbol ve Finansal Performans etrafında şekillenmiştir. Spor Ekonomisi Teması altındaki alt çalışma alanları; kulüp gelirleri, ekonomik kalkınma, ekonomik etki, küreselleşme, düzenleyici kurumlar, vergilendirme, sporcu göçü, performans analizi, finansman, E-spor endüstrisi, pandemi, ticarileşme başlıkları altındadır. Spor Pazarlaması Teması altındaki tez alt çalışma alanları ise marka, sponsorluk, tüketici davranışı ve sosyal medya üzerinedir. Spor-Medya-Ekonomi Teması altında spor ekonomisi haberleri, spor-siyaset-medya ilişkisi çalışılmıştır. Futbol Ekonomisi Teması’nda ise Sportif başarı-ekonomik başarı dengesi, rekabet ve rekabetçi denge, taraftarlık, Futbol ekonomisinde Avrupa-Türkiye karşılaştırması, futbolcu göçü, futbolun vergilendirilmesi, gelir dağılımı, finansal fairplay, futbolda dış ticaret, performans ve ekonomi ilişkisi ve kulüp yönetimi alt alanları üzerine tezler yapılmıştır.

Spor Ekonomisi Tezlerinde Yöntem, Teknik ve Analizler**Tablo 2.** Tezlerde kullanılan temalara göre yöntem, teknik ve analizler

BORSA	SPOR EKONOMİSİ	SPOR PAZARLAMASI	SPOR-MEDYA-EKONOMİ	FUTBOL EKONOMİSİ
Olay inceleme analizi	Anket Tekniği	Anket-Ölçek Tekniği	Doküman İnceleme	Literatür Tarama/derleme
Blok özyineli VAR modeli	Doküman incelemesi	Derinlemesine görüşme tekniği	İçerik analizi	Doküman analizi
TARCH, EGARCH ve PARCH modelleri	Betimsel araştırma modeli	Karma Yöntem (Nicel+Nitel) (Literatür Tarama+Doküman İnceleme)	Anket tekniği	Panel veri yöntemi
Durağanlık testleri, eşbütünleşme testleri, ARCH-LM testi ve CORRELOGRAM analizleri, çapraz korelasyon analizi ve Granger Nedensellik Testi, Varyans Ayrıştırması ve Etki-Tepki analizleri (Nicel Yön.)	Literatür tarama	İçerik Analizi		İki eksenli sportif başarı ve mali başarı analizi
Maç öncesi sonrası hisse senedi açılış, kapanış değerleri Nicel Analizi	Spor Harcamalarının Analizi (SPSS)			Anket-Ölçek Tekniği
Doküman Analizi	Doğrusal programlama, Tam sayılı doğrusal programlama, hedef programlama			Rekabetçi Denge Analizi (C5 Rekabetçi Denge İndeksi (C5CIB) ve Herfindahl Rekabetçi Denge İndeksi(HICB))
Finansal verilerden hesaplanan oranlar ve yatırım şirketlerinden alınan piyasa oranları Critic Modeli ile ağırlıklandırılmış Gri İlişkisel Analiz Yöntemi	Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği			Zaman serisi analizi ve panel veri analizi
				Performans Profilleme Tekniği
				Durum Çalışması

Borsa Teması altındaki tezlerde Olay inceleme analizi; Doküman Analizi gibi Nitel Yöntemler; Blok özyineli VAR modeli, Durağanlık testleri, eşbütünleşme testleri, ARCH-LM testi ve CORRELOGRAM analizleri, çapraz korelasyon analizi ve Granger Nedensellik Testi, Varyans Ayrıştırması ve Etki-Tepki analizleri, Maç öncesi sonrası hisse senedi açılış, kapanış değerleri Nicel Analizi, Finansal verilerden hesaplanan oranlar ve yatırım şirketlerinden alınan piyasa oranları Critic Modeli ile ağırlıklandırılmış Gri İlişkisel Analiz Yöntemi gibi Nicel analiz ve yöntemler kullanılmıştır.

Spor Ekonomisi Teması altındaki tezlerde Nitel Yöntem altında Doküman incelemesi, Yarı Yapılandırılmış Görüşme Tekniği, Literatür Tarama; Nicel Yöntem başlığı altında Betimsel Araştırma Modeli, Anket Tekniği, SPSS Programı ile analizler, Doğrusal Programlama- Tam Sayılı Doğrusal Programlama- Hedef Programlama teknik ve analizler kullanılmıştır.

Spor Pazarlaması Teması altındaki tezlerde Anket-Ölçek Tekniği, Derinlemesine görüşme tekniği, İçerik Analizi, Karma Yöntem kullanılmıştır. Spor Pazarlaması Teması altındaki tezlerde ağırlıklı olarak Marka, Sponsorluk ve Tüketici Davranışı konularında yaygın kullanılan ölçekler kullanılmıştır.

Spor-Medya-Ekonomi Teması altında Doküman İnceleme, İçerik analizi, Anket tekniği kullanılmıştır.

Futbol Ekonomisi Teması altındaki tezlerde Nitel olarak Literatür Tarama/derleme, doküman analizi, Durum Çalışması, Nicel olarak Zaman serisi analizi ve panel veri analizi, İki eksenli sportif başarı ve mali başarı analizi, Anket-Ölçek Tekniği, Rekabetçi Denge Analizleri, Performans Profillemeye Tekniği kullanılmıştır.

Spor Ekonomisi Tezlerinin Yapıldığı Anabilim Dalları

Tablo 3. Tezlerde kullanılan temalara göre anabilim dalları

TEZ TEMALARI									
BORSA		SPOR EKONOMİSİ		SPOR PAZARLAMASI		SPOR-MEDYA-EKONOMİ		FUTBOL EKONOMİSİ	
Ekonomi ABD	Futbol	Beden Eğitimi ve Spor ABD	Kulübe gelir yaratma	Halkla İlişkiler ABD/Reklamcılık ve Tanıtım Bilim Dalı	Spor markaları	Gazetecilik Bilim Dalı	Voleybol-medya-ekonomi	İktisat ABD	Sportif başarı-ekonomi
İşletme ABD	Futbol	Beden Eğitimi ve Spor ABD	Sporun ekonomik kalkınmaya etkisi	Spor Yönetim Bilimleri ABD	Spor sponsorluğu	Gazetecilik ABD	Spor ekonomisi haberleri	İktisat ABD	Rekabet ve piyasa yoğunlaşması
İktisat ABD	Futbol	Beden Eğitimi ve Spor ABD	Spor ekonomisine katkı	Beden Eğitimi ve Spor ABD	Sporda tüketici davranışı	İletişim Anabilim Dalı, Radyo-Televizyon ve sinema bilim dalı	Spor-siyaset-medya	Ekonometri Ana Bilim Dalı	Rekabetçi denge ve uluslar-arası başarı
İşletme Bilim Dalı	Futbol	İşletme ABD	Küreselleşme ve spor	İşletme ABD, Üretim Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı	Marka değeri			İktisat ABD	Sportif başarı-mali başarı
Bankacılık ve Finans ABD	Finansal performans	Beden Eğitimi ve Spor ABD	Spor ekonomisine katkı	Spor Yöneticiliği ABD	Marka kişiliği			İktisat ABD	Futbol taraftarlığı
		Maliye ABD	Spor ekonomisini düzenleyici	Spor Yönetim Bilimleri ABD	Marka ve sosyal medya			Beden Eğitimi ve Spor ABD	Rekabetçi denge

		Maliye ABD	kurumlar Vergilendirme	Spor Yönetim Bilimleri ABD	Marka sadakati			İktisat ABD, İktisat Politikası Bilim Dalı	Avrupa Türkiye futbol ekonomisi karşılaştırması
		Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD	Uluslararası sporcu göçü	Spor Yöneticiliği ABD	Spor sponsorluğu ve marka			İktisat ABD, Uluslararası İktisat Bilim Dalı	Futbolcu göçü ve rekabetçi denge
		İşletme ABD	Sportif performans analizi ve takım oluşturma	Beden Eğitimi ve Spor ABD	Marka tutumu			İktisat ABD	Türkiye – İspanya futbol sektörü karşılaştırması
		Spor Yönetim Bilimleri ABD	Spor Finansmanı	Beden Eğitimi ve Spor ABD	Marka tutumu			Maliye ABD	Futbolun vergilendirilmesi
		İşletme ABD	E-spor endüstrisi	Beden Eğitimi ve Spor ABD	Spor tüketicisi			İktisat ABD	Rekabet dengesi, gelir dağılımı, Finansal fairplay
		Beden Eğitimi ve Spor ABD	Türkiye’de E-spor endüstrisi	İşletme Bilim Dalı	Sponsorluk ve marka imajı			İktisat ABD	Futbolda dış ticaret (transfer-ler)
		Antrenörlük Eğitimi ABD	Pandeminin spor ekonomisine etkisi	Spor Yöneticiliği ABD	E-spor pazarlaması			Finansal Ekonomi ABD	Perfor-mans profillemesi ve perfor-mansın ekono-mik önemi
		İktisat ABD	Spor ekonomisine katkı					Spor Yönetimi ve Rekreasyon Anabilim Dalı	Futbol kulüp yönetimi
		Bankacılık ve Finans ABD	Sporun Ticarileşmesi						

Borsa Teması altındaki tezlerin 2’si Ekonomi/İktisat Anabilim Dalı’nda, 2’si İşletme Anabilim Dalı ve Bilim Dalı’nda, 1’i Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı’nda yapılmıştır.

Spor Ekonomisi Teması altındaki tezlerin 5’i Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı’nda, 3’ü İşletme Anabilim Dalı’nda, 2’si Maliye Anabilim Dalı’nda, 1’i Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı’nda, 1’i İktisat Anabilim Dalı’nda, 1’i Spor Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı’nda, 1’i Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı’nda, 1’i Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı’nda yapılmıştır.

Spor Pazarlaması Teması altındaki tezlerin 6’sı Spor Yönetim Bilimleri/Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı’nda, 4’ü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı’nda, 1’i Halkla İlişkiler Anabilim Dalı’nda, 2’si İşletme Anabilim Dalı ve Bilim Dalı’nda yapılmıştır.

Spor-Medya-Ekonomi Teması altındaki tezlerin 2'si Gazetecilik Anabilim Dalı ve Bilim Dalı'nda, 1'i İletişim Anabilim Dalı'nda yapılmıştır.

Futbol Ekonomisi Teması altındaki tezlerin 9'u İktisat Anabilim Dalı'nda, 1'i Ekonometri Ana Bilim Dalı'nda, 1'i Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı'nda, 1'i Maliye Anabilim Dalı'nda, 1'i Finansal Ekonomi Anabilim Dalı'nda, 1'i Spor Yönetimi ve Rekreasyon Anabilim Dalı'nda yapılmıştır.

Spor Ekonomisi Tezlerinde Amaçlar

Bu bölümde yaygın temalar altındaki spor ekonomisi tezlerinin amaçları incelenmiştir. Amaç cümleleri tezlerin giriş ve özetlerinden verilmiştir.

Borsa Teması altındaki yaygın amaçlara örnekler aşağıdaki gibidir:

"Bu çalışma, FED müdahalesi ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki ilişkiyi, S&P500 getirisinin İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'na etkisini ve Türkiye'deki endüstriyel üretim büyümesi ile Beşiktaş arasındaki bağlantıyı inceleyen üç çalışmadan oluşmaktadır. İkinci bölümde olay inceleme analizi kullanılarak FED müdahalesinin gelişmekte olan ülkelere etkisi incelenmektedir." (Uygulamalı Makroekonomi Hakkında Çalışmalar, 2005, Yüksek Lisans Tezi, Onur İnce).

"Bu çalışma, başlatılan bu soruşturmanın konusundan ve hukuksal içeriğinden bağımsız olarak sadece Borsa İstanbul'da yer alan spor kulüplerinin hisse senetlerinde meydana getirdiği davranış değişikliklerini görmek amacıyla yapılmıştır." (Şike Soruşturmasının Borsa İstanbul'da İşlem Gören Kulüplerin Hisse Senetlerine Etkisi, 2014, Yüksek Lisans Tezi, Özkan Karahan).

"Tezin ilk bölümünde futbolun tarihsel gelişimi, doğuşundan profesyonelleşme sürecine kadar incelenmiştir. İkinci bölümde; futbolun kurumsallaşma ve endüstriyelleşme sürecinin yanı sıra analize dahil edilen spor kulüplerinin üç büyük gelir kalemleri, yıllara göre değerlendirilmiş ve son kısımda Çin'deki gelişen futbol ekonomisinin incelenmesi yapılmıştır. Üçüncü bölümde ise borsada işlem gören spor kulüplerinin 2017/18 sezonundaki sportif başarılarının hisse senetlerine etkisi sayısal karşılaştırma analizi kullanılarak incelenmiştir." (Avrupa ve Türkiye Borsalarında İşlem Gören Spor Kulüplerinin Sportif Başarılarının Hisse Senetlerine Etkisi, 2020, Yüksek Lisans Tezi, Oğuzhan Fidan).

"Bu çalışmadaki hedeflenen asıl amaç, borsadaki bir yatırımcının sadece spor odaklı olmadan, birçok farklı değişkeni gözlemleyerek neden bir futbol kulübüne yatırım yapması gerektiğini ve/veya yatırım yaparken nelere dikkat etmesi gerektiğini, uygulamalı olarak Fenerbahçe Futbol A.Ş. hisseleri üzerinden açıklamaktır." (Saha İçi ve Saha Dışı Gelişmeler, Beklentiler ve Sonuçların Futbol Takımı Hisselerine Etkisi, 2020, Yüksek Lisans Tezi, Can Ayberk Anlı).

"Bu çalışmanın amacı Borsa İstanbul'da işlem gören spor kulüplerinin ilişkili olduğu sportif şirketlerin finansal performanslarının incelenmesidir." (Borsa İstanbul'da İşlem Gören Spor Kulüplerinin Finansal Performanslarının Gri İlişkisel Analiz Yöntemiyle İncelenmesi, 2022, Yüksek Lisans Tezi, Soner Balçıklı).

Spor Ekonomisi teması altındaki yaygın amaçlara örnekler aşağıdaki gibidir:

"Bu çalışmanın amacı, Kocaeli'ndeki spor işletmelerinin yönetim süreçlerine ilişkin nasıl uygulamalar içinde olduklarını ve ekonomik olarak, hayatiyetlerini sürdürebilmek için hangi yollardan gelir elde ettiklerini araştırmaktır." (Spor İşletmelerinin Yönetim Süreçleri Açısından İncelenmesi ve Ekonomik Perspektifte Değerlendirilmesi, 2006, Yüksek Lisans Tezi, Arzu Çelik).

“Elazığ ilinde sporun ekonomik kalkınmaya olan rolünün tespit edilmesi amaçlanan bu araştırmada;...” (Elazığ İlinde Sporun Ekonomik Kalkınmaya Katkısı, 2006, Yüksek Lisans Tezi, Mahmut Sarıkaya).

“Bu çalışmanın amacı, özel spor merkezlerinin spor ekonomisine katkısını incelemektir. Bu araştırmanın evrenini Ankara’daki üyesi 500’ün üzerinde olan 17 özel spor merkezleri oluşturmaktadır.” (Ankara’daki Özel Spor Merkezlerine Devam Eden Bireylerin Spor Ekonomisine Katkısı, 2014, Yüksek Lisans Tezi, Onur Yıldırım).

“Çalışmamızda; küreselleşme, işletmeler ve spor konusunda temel tanımlar yapılmış, spor işletmelerinin faaliyetleri ile ilgili anlatımlar gerçekleştirilmiş, küreselleşmenin spor üzerindeki etkilerinden bahsedilmiş, Türkiye’de uygulanan spor politikaları anayasal, bütçe ve kalkınma planları çerçevesinden işlenmiş olup, son olarak da elde edilen sonuçlar ve öneriler yapılmıştır” (Küreselleşme Çerçevesinde Türkiye’de Uygulanan Spor Ekonomisi Politikaları Üzerine Bir İnceleme, 2016, Yüksek Lisans Tezi, Sinan Çırka).

“Bu tezin amacı, küresel spor ekonomisi ile uluslararası sporcu emek göçü arasındaki ilişkinin bir sonucu olarak devşirme sporcular tartışmasını Türkiye örneği üzerinden ele almaktır.” (Küresel Spor Ekonomisi ve Uluslararası Sporcu Emek Göçü: Türkiye’deki Devşirme Sporcular Örneği, 2018, Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Sinan Bulmuş).

“Espor kavramını tarihsel, teorik ve sektörel açılardan incelemeyi hedefleyen bu araştırmanın amacı; espor alanının sektörel ve akademik bağlamda genel bir değerlendirmesini yapmaktır. Sektörel analiz kısmında, sektör raporlarından faydalanılmış ve betimsel bir değerlendirme yapılmıştır. Akademik analizde ise, bibliyometri ve sosyal ağ analizi kullanılmıştır.” (Elektronik Spor Alanının Sektörel ve Akademik Bağlamda Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma, 2019, Yüksek Lisans Tezi, Barış Bostancı).

“Bu araştırmada dünyada ve Türkiye’de hızlı gelişim gösteren ve bu gelişime yönelik adımların atıldığı e-spor olgusunun, küreselleşme bağlamında ülkemizdeki durumunun değerlendirilmesi amaçlanmıştır.” (Küreselleşme Bağlamında Türkiye’de E-Spor, 2020, Doktora Tezi, Mehmet Kartal).

Spor Pazarlaması teması altındaki yaygın amaçlara örnekler aşağıdaki gibidir:

“Bu bağlamda çalışmanın amacı; marka değeri, futbol maçlarını izleme kararı ve gelecekte futbol maçları izleme niyeti kavramları aracılığıyla Türkiye’de futbol sektörünü, izleyici davranışlarını ve markalaşma seviyesini analiz etmek ve ilgili çeşitli ilişkileri açığa çıkarmaktadır.” (Türkiye Süper Liginin Marka Değeri Üzerine Bir Çalışma, 2017, Yüksek Lisans Tezi, Nilşah Cavdar).

“Bu araştırmanın amacı spor ayakkabısı tüketicilerinin marka kişiliğine yönelik algılarının incelenmesi ve yapılan analizler sonucunda elde edilen verilerin değerlendirmesi ile birlikte spor tüketicilerinin marka kavramına ilişkin tutumlarının belirlenmesidir.” (Spor Ayakkabısı Tüketicilerinin Marka Kişiliğine Yönelik Algılarının İncelenmesi, 2017, Yüksek Lisans Tezi, Özge Güngörür).

“Türkiye Basketbol Liginin takip eden taraftarların marka sadakatinin ölçülmesi, bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.” (Türkiye Basketbol Liginin Takip Eden Taraftarların Marka Sadakatinin Ölçülmesi, 2018, Yüksek Lisans Tezi, Kemal Kara).

“Araştırmanın amacı; Sponsorluk faaliyetlerinin işletmeler açısından önemi, Sponsorluk faaliyetlerini tercih eden işletmelerin elde etmiş oldukları faydaları ortaya koymak. Sponsorluk etkinliklerini tanımlayarak, işletme olarak seçilen THY’nin gerçekleştirdiği sponsorluk etkinliklerini, sektördeki rakipleri ile karşılaştırarak değerlendirmektir.” (Sporda Sponsorluk ve Türk Hava Yolları Üzerine Bir Uygulama, 2011, Yüksek Lisans Tezi, Tüzün Tolga İnan).

“Bu çalışmanın amacı da spor sponsorlukları sonrasında sponsor işletmelerin beklentilerine yönelik olarak taraftarın spor sponsorluğuna ve bir marka olarak sponsor işletmeye olan bakış açısını ve düşüncelerini ortaya koymaktır.” (Basketbol Taraftarlarının Tahincioğlu Markasını Spor Sponsorluğu Açısından Değerlendirmesi, 2019, Yüksek Lisans Tezi, Özlem Işık İnan).

Spor-Medya-Ekonomi teması altındaki yaygın amaçlara örnekler aşağıdaki gibidir:

“Bu bağlamda hazırladığımız çalışmanın amacı geçmişten günümüze Türk yazılı basınında voleybolun yeri ve önemi, başka bir ifadeyle yazılı spor basınımda voleybolun ne biçim işlendiğini ne ölçüde yer aldığını göstermektir.” (Türk Yazılı Basınında Voleybolun Yeri ve Önemi: Sabah ve Fanatik Gazetelerinin İncelenmesi, 2013, Yüksek Lisans Tezi, Murat Çelik).

“Bu bağlamda hazırlayacağımız tezin amacı spor olgusu ve Türkiye’deki yazılı basında sporun yeri ve tarihi, spor olgusunun geçirdiği dönüşümler, Dünyada ve Türkiye’de sporun tarihçesine genel bir bakış ve Türkiye’de yazılı basında sporun yeri ve önemine dikkat çekmektir.” (Türkiyedeki Gazetelerin Spor Sayfalarındaki Spor Ekonomisine Ait Haberlerin İçerik Analizi: Sabah Gazetesi Örneği, 2021, Yüksek Lisans Tezi, Gular Adıgozalova).

“Bu çalışma, Siyasi Bölünmüşlüğün Gazze’deki spor üzerine etkisini araştırmayı amaçlamaktadır. Buna ek olarak diğer hedefleri şunlardır: 1. Bu çalışma, Siyasi Bölünmüşlüğün ve İsrail’in saldırılarının Gazze’deki spor faaliyetleri ve medya üzerine etkisini araştırmayı amaçlamaktadır. 2. Resmi Filistin medyasının Gazze Şeridiyle ilgili haberler ve özelde spor aktivitelerine yönelik tutumunun spor birlikleri ve medya nezdinde belirlenmesi. 3. Filistin bölünmesinin (politik meseleler, ekonomik etkiler, medya etkileri) Gazze’deki spor gerçekliği üzerindeki etkilerini belirlenmesi. 4. Gazze’de spor faaliyetlerinin İsrail işgalinden kaynaklanan etkileri spor camiasındaki etkilerinin ortaya konulması. 5. Gazze Şeridi’nde spor gerçeğini iyileştirmek için Gençlik ve Spor Yüksek Kurulu’ndaki karar vericilere öneri ve tavsiyelerde bulunulması.” (Filistin Medyasındaki Bölünme ve Spor Medyasına Etkisi, 2022, Yüksek Lisans Tezi, Abdullah Alshakh).

Futbol Ekonomisi Teması’nda ise Sportif başarı-ekonomik başarı dengesi, rekabet ve rekabetçi denge, taraftarlık, Futbol ekonomisinde Avrupa-Türkiye karşılaştırması, futbolcu göçü, futbolun vergilendirilmesi, gelir dağılımı, finansal fairplay, futbolda dış ticaret, performans ve ekonomi ilişkisi ve kulüp yönetimi alt alanları üzerine tezler yapılmıştır.

Futbol Ekonomisi teması altındaki yaygın amaçlara örnekler aşağıdaki gibidir:

“Ulusal rekabetin uluslararası başarı üzerindeki etkisini araştırmayı amaçlayan bu çalışmada 10 büyük Avrupa ligi için 1990/91-2014/15 sezonlarını kapsayan dönem incelenmiştir.” (Futbolda Ulusal Liglerde Rekabet Dengesi ve Uluslararası Başarı İlişkisinin Ekonometrik Analizi, 2017, Yüksek Lisans Tezi, Hakan Öndes).

“Bu araştırma Türkiye profesyonel futbol liglerinde rekabetçi dengenin incelenmesini amaçlamaktadır.(...)Çalışmanın temel aldığı nokta, Türkiye profesyonel futbol liglerinde rekabetin izlediği seyri ortaya koymaktır.” (Türkiye Profesyonel Futbol Liglerinde Rekabetçi Denge, 2019, Yüksek Lisans Tezi, Nurullah Demirkoparan).

“Bu çalışmadaki amaç da neoliberal dönemde futbol ekonomisinde yaşanan değişimi açıklamak, emek piyasasındaki serbestleşmenin uluslararası futbolcu hareketliliğini nasıl etkilediğini ortaya koymak ve serbestleşme sonrası rekabetçi dengenin nasıl değiştiğini ölçmektir.” (Uluslararası Futbolcu Göçü ve Ekonomik Etkileri, 2019, Doktora Tezi, Ercüment Yiğit).

“Bu tez çalışmasında amaç, futbolda başarı kavramını tanımlamak, bu başarının unsurlarını betimlemek, futbolda başarının 2 türü olduğunu göstermek ve son olarak futbolda başarının ölçülebilir olduğunu ispatlamak, uygun ölçüm standartları yaratmaktır.” (Futbol Takımlarının Başarısının Tanımlanması, Bileşenlerinin İstatistikî Olarak İncelenmesi ve Ölçümlenmesi, 2014, Yüksek Lisans Tezi, Semih Çetin).

“Bu çalışmada, Süper Lig kulüplerinin bu yüksek bütçeli harcamaları, aynı oranda sportif başarıya yansıtıp yansımadığını araştırma amacı güdülmüştür.” (Futbolun Ticari Sektöre Dönüşmesi ve Süper Lig Takımlarının Sportif ve Mali Başarı Üzerine İki Eksenli Analiz, 2017, Yüksek Lisans Tezi, Hasan Durmuş).

“Bu çalışmada, Avrupa’nın beş büyük ligi ile Türkiye Süper Lig’inin ekonomik yapısı, 3 sportif ve finansal performansı karşılaştırmalı bir perspektifle incelenecektir.” (Futbol Ekonomisi: Avrupa ve Türkiye Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme, 2019, Yüksek Lisans Tezi, Uygur Delal Çakmak).

“Çalışmada futbol endüstrisinin Türkiye ile İspanya örneği ele alınarak, futbol ekonomisi gelir kalemleri; transfer ve maç günü gelirleri, yayın gelirleri, bahis ve logolu ürün gelirleri gibi gelirler bazında açıklanması amaçlanmıştır. Çalışmada temel amaç futbol, ekonomik anlamda ülkeleri etkileyecek düzeyde mi sorusuna cevap aramaya çalışılmıştır.” (Futbol Sektörünün Türkiye ve İspanya Ekonomilerinde Karşılaştırmalı Analizi, 2019, Yüksek Lisans Tezi, Fatma Demir).

4.TARTIŞMA

Son yıllarda ekonomi, sosyoloji, hukuk, siyaset bilimi, tarih, biyoloji ve daha birçok bilime yayılmış ve kabul görmüştür. Bir bilim dalı olarak “Ekonomi”nin aynı zamanda sporun analizine de yayılabileceği keşfedilmiş ve araştırmalar “Ekonomi”nin spor hakkında çok şey söyleyebileceğini göstermiştir (Palacios-Huerta, 2019). “Spor Ekonomisi” henüz yeni ve genç bir bilim dalı olsa da çok hızlı gelişme gösteren, zengin araştırma alanları olan interdisipliner bir bilim dalıdır. Sporun endüstrileşmesi ve küreselleşmesi akademisyenleri, araştırmacıları ve öğrencileri bu alanda çalışmaya itmiştir.

Lisansüstü düzeyde yapılan tez çalışmaları da belli bir akademik alan ve ya bilim dalındaki gelişme ve araştırma eğilimleri hakkında önemli bir veridir. Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Tez Merkezi’nde kayıtlı, Spor Ekonomisi alanındaki tezlerdeki yaygın temaları ve bu temalar altında öne çıkan alt çalışma alanlarını ve araştırma eğilimlerini incelemeyi amaçlayan bu çalışmada YÖK Tez Merkezi’ne kayıtlı 50 Spor Ekonomisi tezi incelenmiştir. “Spor” anahtar kelimesiyle arama yapıldığında kayıtlı 18446 tez çıkmakta, bunlardan 2000 tanesi görüntülenmektedir. Bu açıdan bakıldığında, spor ekonomisi alanındaki tezlerin sayı bakımından yetersizliği göze çarpmakta ve Türkiye’de henüz yeni ve genç bir bilim dalı olduğunu doğrulamaktadır.

Spor ekonomisi tezlerinin daha çok Yüksek Lisans düzeyinde (Grafik 1.) ve büyük çoğunluğunun Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde (Grafik 2.) yazıldığı görülmektedir. Tezlerin yazıldığı Ana Bilim Dalları’na göre (Grafik 3.) spor ekonomisi yoğun olarak İktisadi ve İdari Bilimler çatısı altında Ekonomi/İktisat, İşletme, Maliye, Bankacılık ve Finans, Halkla İlişkiler, Ekonometri, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Finansal Ekonomi gibi ekonomi alanlarında çalışılmaktadır. Sporda bol miktarda veri vardır, katılımcıların hedefleri karmaşık değildir, sonuçlar son derece açıktır, bahisler yüksektir ve denekler deneyimli profesyonellerdir. Bu yönleriyle spor, insan aktivitesiyle ve insanların karar verme süreçleri ilgili sunduğu veriler bağlamında yeni görüşler elde etmek, teorileri değerlendirmek için mükemmel bir laboratuvar olarak görülmekte ve ekonomi literatüründe dikkat çeken yeni bir alan olmaktadır (Palacios-Huerta, 2019). Spor ekonomisinin daha yaygın olarak ekonomi eğitimi veren kurumlarda çalışılması, Türkiye’de de Spor Ekonomisi bilim dalını ekonomi biliminin alt dalı

yapmaktadır. Sporun ekonomi için bir kaynaktır. Ancak kayıtlara göre "Spor Ekonomisi" alanındaki ilk tezin 2005'te yapılması bu alanın keşfinde geç kalındığını göstermektedir. Yine de tezlerin 2014 yılından sonra artmaya başladığı görülmektedir (Grafik 4.).

Spor Ekonomisi alanında yapılan tezler incelendiğinde 5 ana tema ortaya çıkmıştır. Bu temalar; 1.Borsa, 2.Spor Ekonomisi, 3.Spor Pazarlaması, 4.Spor-Medya ve Ekonomi, 5.Futbol Ekonomisi'dir (Tablo 1.).

Borsa Teması altındaki alt çalışma alanı Futbol ve Finansal Performans etrafında şekillenmiştir. Borsa dünyasındaki ve spor sektöründeki bazı gelişmelerin futbol kulübü hisselerine etkisi, sportif başarının hisse senetlerine etkisi, bir futbol kulübüne yatırım için dikkat edilmesi gerekenler, sportif şirketlerin finansal performansını ortaya koymak gibi amaçları olan Borsa Teması altındaki tezlerin Ekonomi/İktisat, İşletme, Bankacılık ve Finans Anabilim Dalları'nda yapıldığı görülmektedir (Tablo 3.). Bu tema altındaki tezlerde ekonomi, finans, istatistik alt yapısı ve eğitimi gerektiren yöntem, teknik ve analizler kullanılmıştır (Tablo 2.). Borsa teması altındaki spor ekonomisi tez çalışmalarında kullanılabilecek bu yöntem, teknik, analiz ve istatistik bilgilerini içeren dersler çoğunlukla İktisadi ve İdari Bilimler çatısı altındaki fakültelerin ve Ana Bilim Dallarının müfredatında verilmektedir. Dolayısıyla Spor Bilimleri çatısı altındaki Ana Bilim Dallarında ve Enstitüler'de Borsa Teması altındaki tez çalışmaları mümkün görünmemektedir.

Spor Ekonomisi Teması altındaki alt çalışma alanları; kulüp gelirleri, ekonomik kalkınma, ekonomik etki, küreselleşme, düzenleyici kurumlar, vergilendirme, sporcu göçü, performans analizi, finansman, E-spor endüstrisi, pandemi, ticarileşme başlıkları altındadır (Tablo 1). Kulüp gelirleri, ekonomik kalkınma, ekonomik etki, pandeminin spor ekonomisine etkisi konulu tezlerin Sağlık Bilimleri Enstitüsü çatısı altındaki Beden Eğitimi ve Spor, Antrenörlük Eğitimi Ana Bilim Dallarında (Tablo 3.) yapılması dikkati çekmektedir. Yönetim, kulübe gelir yaratma ve ekonomik etki konuları çerçevesindeki tezlerin amaçlarının yerel düzeyde kaldığı, Türkiye'deki iller bazında ortaya konduğu görülmüştür. ".....ili örneği" ya da ".....ilinde sporun ekonomik kalkınmaya katkısı", ".....'nin spor ekonomisine etkisi", "....spora etkisi" gibi araştırma başlıkları Spor Bilimleri çalışmalarının yaygın eğilimlerinden biridir. Bu eğilimin spor ekonomisi teması altındaki tezlerde de kendini gösterdiği görülmüştür. Bu çalışmalarda çoğunlukla anket tekniği ve doküman analizi kullanılmıştır (Tablo 2.). Bu türden çalışmalarda literatür geniş değildir ve başlıklar birbirine benzerdir. Benzer durum İspanya'daki çalışmalarda da görülmektedir. İspanya'da spora katılımı ilgili ekonomik literatür geniş değildir ve çalışılan değişkenler ve kullanılan veri tabanları açısından oldukça heterojendir. Ancak, çoğu çalışma, spora katılımın ve aktivite sıklığının kişisel, aile, sosyo-ekonomik ve çevre özellikleri ile ilgisini ortaya çıkarmaktadır (Lera López and Suárez Fernández, 2019). Türkiye'de de özellikle anket tekniği ile yapılan bu türden çalışmalarda aynı başlıklardaki anket soruları yer almaktadır.

Temelde spor politikaları ise, düzenleyici kurumlar, vergilendirme, sporcu göçü, finansman alt başlıkları altında, küreselleşme çerçevesinde incelenmektedir. Bu tezlerin ise Maliye, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, İşletme Ana Bilim Dallarında yapıldığı ortaya çıkmıştır (Tablo 3.). Bu çalışmalardaki araştırma eğiliminin ise nitel (literatür tarama, derleme) olmasının nedeni olarak kavramları, mevcut bilgi ve verileri karşılaştırıp, tartışmanın amaç olduğu düşünülmektedir. Sayısal verilerden daha çok görüşler ve kavramların tartışıldığı tezlerdir.

Spor Ekonomisi alanının yeni konularından biri de gösterdiği ekonomik gelişim ile E-spor'dur. Spor Ekonomisi teması altındaki E-spor tezlerinde Türkiye'de E-spor endüstrisinin boyutlarını incelemek amaçlanmıştır.

Spor Pazarlaması Teması altındaki tez alt çalışma alanları ise marka, sponsorluk, tüketici davranışı ve sosyal medya üzerinedir (Tablo 1.) Spor Pazarlaması Teması altındaki tezlerin çoğunluğu Spor Yönetim Bilimleri/Spor Yöneticiliği, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı'larında yapılmıştır. Spor pazarlaması lisans ve lisansüstü dersleri Spor Yönetim Bilimleri/Spor Yöneticiliği bölüm ve programlarının temel derslerindedir. Spor Pazarlaması teması altındaki tezlerde daha çok marka ve sponsorluk kavramlarına odaklanmıştır. Bu anlamda Spor Pazarlaması teması altındaki tezler markayla ilgili marka değeri, marka imajı, marka kişiliği ve spor sponsorluğu gibi kavramlar çerçevesinde belirli kurumları¹⁴ incelemeyi amaçlamışlardır. Bu amaca koşut olacak şekilde Marka, Sponsorluk ve Tüketici Davranışı konularında yaygın olarak kullanılan ölççekler kullanılmıştır.

Spor-Medya-Ekonomi Teması altında spor ekonomisi haberleri, spor-siyaset-medya ilişkisi çalışılmıştır (Tablo 1.) Spor endüstrisi eğlence sektörünün bir parçasıdır ve küresel çevre içinde giderek daha da büyümektedir. Spor etkinliklerinin küreselleşmesi, bireylerin ve takımların medya statüsüne daha fazla dikkat etmeyi, medya görünürlüğünün kendi başına bir hedef olması zorunlu kılmaktadır. Profesyonel spor endüstrisinin diğer sektörlerden ayırt edici özelliği medya görünürlüğünün üretken faaliyet değeri için önemli olmasıdır (García-Del-Barrio and Tena Horriollo, 2019). Spor-Medya-Ekonomi teması altındaki tezlerde spor haberlerinin gazetelerde ne ölçüde ve nasıl yer yer aldığını daha çok spor ekonomisi haberleri üzerinden ortaya koymak amaçlanmıştır. Spor-siyaset-medya ilişkisi alt başlığında ise siyasi bölünmenin sporun politika, ekonomi, medya gibi kurumlarıyla ilişkisini ve etkilerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Gazetecilik ve İletişim Anabilim Dallarında (Tablo 3.) yapılan bu tezlerin sayısının oldukça az olması spor ve medya ilişkisinde gerçekleşen etkisinin akademik üretime yansımadığını göstermektedir. Oysa ki Türkiye'de spor, özellikle futbol ülke gündeminin en önemli unsurlarından biridir.

Futbol Ekonomisi Teması'nda ise Sportif başarı-ekonomik başarı dengesi, rekabet ve rekabetçi denge, taraftarlık, Futbol ekonomisinde Avrupa-Türkiye karşılaştırması, futbolcu göçü, futbolun vergilendirilmesi, gelir dağılımı, finansal fairplay, futbolda dış ticaret, performans ve ekonomi ilişkisi ve kulüp yönetimi alt alanları üzerine tezler yapılmıştır (Tablo 1.). Futbol Ekonomisi Teması'nda en çok çalışılan tez konusu rekabet ve rekabetçi dengedir. Bu anlamda rekabetçi denge tezleri liglerde rekabetçi dengeyi ölçmeyi, rekabetçi denge üzerindeki en büyük etken olan transfer ilişkilerinin etkilerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçlardaki rekabetçi denge tezlerinde rekabetçi denge indeksleri kullanılmıştır. Futbolda "üstünlük" son zamanların yeni fenomeni ya da son 20 yılın en önemli kavramı olarak değerlendirilmektedir. Bu görüşe göre ticarileşme ile oyuna sistemi bozacak şekilde büyük miktarlarda para dökülmüş ve "sahip olanlar" ve "sahip olmayanlar" dünyası yaratılmıştır (Szymanski, 2019).

Futbolda Sportif başarı-ekonomik başarı dengesi konulu tezlerde ise sportif ve ekonomik harcama ve yatırımların değerlendirilmesine odaklanmıştır. Futbol ekonomisinde Avrupa-Türkiye karşılaştırmalarında ise Türk futbol endüstrisinin finansal performansını ligler ve kulüpler çerçevesinde ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu anlamda Deloitte'un¹⁵ dünya futbolunda en yüksek gelir elde eden kulüplerin finansal performansını gösteren Deloitte Futbol Para Ligi raporları, Futbol

¹⁴ Türk Hava Yolları, Türkiye Basketbol Ligi, Euro lig, Tahincioğlu.

¹⁵ Deloitte, denetim, danışmanlık, finansal danışmanlık, risk danışmanlığı, vergi ve ilgili alanlarda hizmet sunan dünyanın önde gelen profesyonel danışmanlık şirketlerinden birisidir. <https://www2.deloitte.com/tr/tr/pages/about-deloitte/articles/about-deloitte.html>, 16,06.2023.

Finansı Yıllık Değerlendirme Raporları ve CIES¹⁶ raporları bu tezler için hem birer ilham kaynağı hem de veri kaynağıdır.

Futbolun ve ekonomisinin veri ve inceleme alanı bakımından zenginliği daha çok ekonomi bilim dallarının dikkatini çekmiştir. Futbol Ekonomisi teması altındaki tezlerin çoğunluğu İktisat, Ekonometri, Maliye, Finansal Ekonomi gibi bilim dallarından üretilmiştir (Tablo 3.). Ampirik çalışmaya en uygun alanlardan biri futbol, dünyada literatür bakımından da zengin olmasından dolayı Türkiye’de de literatür çalışmalarının konusu olmuştur (Tablo 2).

Spor ekonomisi, ülkeler arası büyük yapısal farklılıklar gösteren oldukça az geliştirilebilmiş genç bir bilim dalıdır (Cerrahoğlu, 2016). Yapılan tez sayısına, tema ve alt çalışma alanlarına, tez başlıklarına bakıldığında Türkiye’de oldukça az geliştiği doğrulanabilir. Ülkeler arası büyük yapısal farklılıklar göstermesi ise doğaldır. Çünkü ülkelerin sporu organize etme ve yönetme biçimleri farklılıklar göstermektedir. Örneğin; Avrupa ve Kuzey Amerika sporunda taraftarlar ve eğilimleri, spor organizasyon ve örgütlenmeleri, takımların hedefleri (üst lige çıkmak ya da kazanmak vb.) farklıdır (Fort, 2019). Avrupa futbolunun emek piyasasının yapısı ile Kuzey Amerika futbolunun emek piyasası yapısı farklıdır (Simmons, Berri, 2019). Farklı spor ekonomisi ve politikaları, farklı spor yapılanmaları araştırma eğilimlerine ve temaların başlıklarına da yansımaktadır. Bu durum bilimsel boyutta spor ekonomisi çalışmalarında farklı ve yeni perspektifleri ortaya çıkarmaktadır.

Örneğin, spor ekonomisi alanında önemli çalışmaları olan Andreff (2006) spor ekonomisinin alanının Amerika’da gelişmesinin belki de en önemli sebebinin Kuzey Amerika sporundaki ihtiyat maddesi (reserve clause) ve etrafındaki meselelerle ilgili anti tröst analizi talebindeki büyüme olduğunu belirtir. Dahası, kulüpler ve liglerin kendi argümanlarını sunmaları için ekonomistleri işe alarak bu gelişmeleri desteklediklerini ifade eder. Bunlar, tamamen ülkede sporun yönetimi ve organize olma biçimiyle ilgilidir.

Andreff (2006) ülkeler arasında spor ekonomisi yaklaşımları açısından farklılıklar olsa da kolaylıkla bir ortak alan ve konu listesinin verilebileceğini belirtmiştir ve buna göre aşağıdaki alan ve konu çerçevesini ortaya koymuştur.

Tablo 4. Amerikan ve Avrupa spor ekonomisindeki ortak konular (Andreff, 2006).

Alanlar	Konular
Fiyatlandırma	Seyir sporları için esnek olmayan fiyatlandırma ve talep, katılım, spor tesislerinin ve rekreasyon parklarının kullanımının fiyatlandırılması, kolektif mallar ya da değer ihtiyaçları olarak spor hizmetleri
Büyük spor olayları, spor tesisleri	Ekonomik etki (çarpanlar), fayda-maliyet analizi, dışsallıklar, kullanım ve kullanım dışı değerler, ödeme istekliliği ve bilgi asimetrisi (farklı metodolojiler)
Yatırım	Yerel yönetim sübvansiyonları, bölgesel (kentsel) ekonomik gelişme, spor ve serbest zaman ekonomisi
Finansman	Genel spor finansmanı, profesyonel takım sporlarının finansmanı, spor tesisleri ve etkinliklerinin finansmanı

¹⁶ CIES Futbol Gözlemevi, Uluslararası Spor Çalışmaları Merkezi bünyesinde, İsviçre Neuchâtel’de bağımsız bir çalışma merkezi olan bir araştırma grubudur. CIES Futbol Gözlemevi futbolun istatistiksel analizinde uzmanlaşmıştır. <https://football-observatory.com/-About-16,06.2023>.

Yan ürünler	Spor yayıncılığı, sponsorluk, kumar
Sporda milli başarılar	Madalyaların ekonomik belirleyicileri (Olimpiyatlar), Ulusların karşılaştırmalı üstünlüğü
Yarışmaların tasarımı	Turnuva teorisi ve spor müsabakalarının tasarımı, profesyonel bireysel ve takım sporlarında optimum ödül yapısı ve dengeli yarışmalar

İncelediğimiz spor ekonomisi tez başlıklarında Tablo 4.'deki alan ve konulara (finansman, sponsorluk, ekonomik etki gibi) az da olsa rastlandığını söyleyebiliyoruz olsak da her biri ayrı bir çalışma alanı olabilecek yukarıdaki konular kadar ayrıntılı spor ekonomisine tezlerden bahsetmek mümkün görünmüyor. Diğer bir ifadeyle spor ekonomisi alanının özellikle fakülte, enstitü, müfredat ve ders içerikleri bağlamında yeteri kadar gelişemeyişi, bu nedenle akademik araştırmalar için altyapı yetersizliği, bu alanda belli bir perspektifin gelişmesine engel olmuştur. Bu nedenle çalışmaların örneklem, yöntem ve kavramsal çatı olarak daha kolay sonuca erişilebilir araştırma alanlarında yoğunlaştığı görülmektedir. Örneğin, spor pazarlaması alanında yaygın kullanılan ölçeklerin belli bir örneklem üzerinde uygulanıp istatistiksel analizlerle tezi sonuçlandırılması gibi.

Spor ekonomisi araştırma eğilimi farklı metodolojik araştırma yollarının ortaya çıkmasıyla belirlenmiştir ve iki araştırma geleneği arasında temel bir karşıtlık kurmak mümkündür. Anglo-Sakson yaklaşımı resmileştirilmiş mikro ekonomik bakış açısına öncelik verir. Bu yaklaşımda neredeyse tüm karşılaştırmalar matematiksel terimlerle ortaya konulur. Avrupa yaklaşımı ise daha çok kurumsal, daha az resmi bir perspektifi temsil eder. Geleneksel bakış açısının dışındaki ikinci görüşe göre matematiksel biçimlendirme temel bir özellik değildir (Santos and García, 2011). Andreff (2006) da Amerikan ve Avrupa spor ekonomisi metodolojisini ifade ederken nicel ve nitel ayrımı yapmıştır. Amerikan spor ekonomisinin öncelikle nicel olduğunu; mikro ekonomik modelleme, ekonometrik analiz, veri tabanları, örnek çalışmalar kullanıldığını; Avrupa spor ekonomisinin ise öncelikle nitel olduğunu ve makroekonomi, istatistik, girdi-çıkıtı, çarpanlar, makro ekonometrik modelleme kullanıldığını ifade etmiştir. İncelenen tezlerde ortaya çıkan yaygın temalar altında metodolojik olarak belli bir eğilim grafiği ortaya çıkmasa da kullanılan yöntem ve tekniklere bakıldığında her iki yaklaşımın da kullanıldığı söylenilebilir.

Yaygın temalar ve bu temalar altında öne çıkan alt çalışma alanlarına bakıldığında dikkati çeken bir nokta da ekonomi ve spor ekonomisi alanlarında dünyada önemli ve temel olan bazı konulara tez adlarında rastlanılmamış olmasıdır. Örneğin, spor ve fiziksel aktivite ekonomik sonuçlar bağlamında makro düzeyde gayrisafi yurtiçi hasılaya ve aynı zamanda da istihdama, mikro düzeyde emek piyasasına katkıda bulunur. YÖK Tez Merkezi ana sayfasında "Spor Ekonomisi" yazılarak, aranacak alan, izin durumu, tez türü filtrelerinde "Tümü" şeklinde seçim yaptığımızda sporda istihdamı araştıran bir teze rastlanmasa da "istihdam" ve "spor" anahtar kelimeleriyle yapılan tez adlarında yapılan aramada 9 teze karşılaşılmıştır. Bu durum ise bambaşka bir sorunu ortaya çıkardığı düşünülmektedir: tez çalışmasının hangi bilimsel alana ait olduğunun doğru belirlenememesi ve tezi temsil eden başlık, anahtar kelimelerin doğru seçilememesi ya da tez adı-içeriği uyumsuzluğu. Bir başka yaygın konu olan "sporda sendika" için de "sendika" ve "spor" anahtar kelimeleriyle tez adlarında arama yapılmış ve hiç kayda rastlanılmamıştır.

Diğer taraftan spor ekonomisinde yeni gelişmelerle yeni yaklaşımlar da ortaya atılmaya devam edilmektedir. Potts ve Thomas (2018) spor ekonomisinin cevaplamaya çalıştığı soruların spor teknolojilerinin değişmesiyle, yeni sporların, kuralların, yönetimlerin ortaya çıkıp gelişmesiyle evrim geçirdiğini ifade etmektedirler. Bu nedenle istatistikten daha çok sporun dinamiklerinin mesele edilmesi gerekliliğini vurgulamaktadırlar. Yeni bir spor ekonomisi yaklaşımı çerçevesi sunmuşlardır.

Tablo 5. Yeni spor ekonomisi (Potts and Thomas, 2018).

	Eski Spor Ekonomisi	Yeni Spor Ekonomisi
Ekonomik problem	Kaynakların tahsisi	Koordinasyon ve değişim
Teori tabanı	Neoklasik refah ekonomisi Uygulamalı mikro ekonomi İstatistik Oyun teorisi Endüstriyel organizasyon Kamu tercihi	Büyüme teorisi Mezo ekonomi Schumpeteryan ekonomi Yeni kurumsal ekonomi Evrimsel oyun teorisi Kamu tercihi&politik ekonomi
Analitik Odak	Verimli spor organizasyonu Spor pazarlarında değerlendirme Emek piyasası	Spor girişimciliği Sporda inovasyon Pazar oluşturma
Hangi sporlar?	Bireysel olgun (takım bazlı, profesyonel) sporlar	Yeni sporlar Spor ekonomisinin evrimi
Açıklanmaya çalışılan	Rasyonel, muhtemelen şaşırtıcı sonuçlar	Diferansiyel spor büyümesi
Politika	Anti tröst, sübvansiyon	İnovasyon ve düzenleme

5. SONUÇ

Son tahlilde, spor ekonomisi inceleme alanı zengin, verisi bol ve gelişmeye açık dinamik bir bilimsel alandır. Ele alınış biçimleri ve konu çerçeveleri açısından ülkeler arasında farklılıklar gösterse de tarihini, evrimini, farklı yaklaşımları ve eğilimleri sunabilecek zengin bir literatüre sahiptir. Bu çalışmada akademik bir alan olarak spor ekonomisi, Türkiye'deki spor ekonomisi tezlerinin yaygın temaları ve bu temalar altında öne çıkan alt çalışma alanları ve araştırma eğilimleri bağlamında değerlendirilmiştir. Ortaya çıkan temalar, alt çalışma alanları ve araştırma eğilimleri spor ekonomisi alanının Türkiye'de tezler düzeyinde yeterince temsil edilemediğini, bu anlamda ulusal bir literatürden bahsedilemeyeceğini göstermiştir. Spor ekonomisi alanının Türkiye'de henüz kurumsallaşamamasının bunda etkili olduğu söylenebilir.

Yazar Katkıları

Araştırmada yazarın katkı oranı %100' dür

Etik Beyan

Bu makalede dergi yazım kurallarına ve bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uyulmuştur. Makale ile ilgili doğabilecek her türlü ihlallerde sorumluluk yazarlara aittir.

Çıkar Çatışması

Yazar çalışma ve yayımlanması konularında herhangi bir çıkar çatışması belirtmemiştir.

KAYNAKÇA

- Adıgozalova, G. (2021). *Türkiyedeki gazetelerin spor sayfalarındaki spor ekonomisine ait haberlerin içerik analizi: Sabah gazetesi örneği* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Alshaiikh, A. (2022). *Filistin medyasındaki bölünme ve spor medyasına etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Andreff, W. (2006). New perspectives in sports economics: A European view. *International Association of Sports Economists Working Paper Series*, Paper No. 06-05.
- Anlı, C. A. (2020). *Saha içi ve saha dışı gelişmeler, beklentiler ve sonuçların futbol takımı hisselerine etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Balçıklı, S. (2022). *Borsa İstanbul'da işlem gören spor kulüplerinin finansal performanslarının gri ilişkisel analiz yöntemiyle incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Bostancı, B. (2019). *Elektronik spor alanının sektörel ve akademik bağlamda değerlendirilmesine yönelik bir araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Bulmuş, M. S. (2018). *Küresel spor ekonomisi ve uluslararası sporcu emek göçü: Türkiye'deki devşirme sporcular örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Cerrahoğlu, N. (2016). Spor ekonomisi bilim dalının gelişim analizi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 14(27), 309-329.
- Çakmak, U. D. (2019). *Futbol ekonomisi: Avrupa ve Türkiye üzerine karşılaştırmalı bir inceleme* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Cavdar, N. (2017). *Türkiye Süper Liginin marka değeri üzerine bir çalışma* (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çelik, A. (2006). *Spor işletmelerinin yönetim süreçleri açısından incelenmesi ve ekonomik perspektifte değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli.
- Çelik, M. (2013). *Türk yazılı basınında voleybolun yeri ve önemi: Sabah ve Fanatik gazetelerinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çetin, S. (2014). *Futbol takımlarının başarısının tanımlanması, bileşenlerinin istatistikî olarak incelenmesi ve ölçülmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çırka, S. (2016). *Küreselleşme çerçevesinde Türkiye'de uygulanan spor ekonomisi politikaları üzerine bir inceleme* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demir, F. (2019). *Futbol sektörünün Türkiye ve İspanya ekonomilerinde karşılaştırmalı analizi* (Yüksek Lisans Tezi). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Demirkoparan, N. (2019). *Türkiye profesyonel futbol liglerinde rekabetçi denge* (Yüksek Lisans Tezi). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Durmuş, H. (2017). *Futbolun ticari sektöre dönüşmesi ve Süper Lig takımlarının sportif ve mali başarı üzerine iki eksenli analiz* (Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Fidan, O. (2020). *Avrupa ve Türkiye borsalarında işlem gören spor kulüplerinin sportif başarılarının hisse senetlerine etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Fort, R. (2019). European and North American sports differences (?): A retrospective. İçinde Jaume, G. (Ed.), *Sports (and) Economics* (pp: 105-122). Spain: Funcas Social and Economic Studies, 7.
- García-Del-Barrio, P., & Tena Horrillo, J. D. (2019). Investment in talent and visibility in the media: A study of professional football in Europe. İçinde Jaume, G. (Ed.), *Sports (and) Economics* (pp: 271-294). Spain: Funcas Social and Economic Studies, 7.
- Goossens, K. (2006). Competitive balance in European Football: Comparison by adapting measures: National measure of seasonal imbalance and Top 3. *Rivista di Diritto Ed Economia Dello Sport*, 2, 77-122.
- Güngörür, Ö. (2017). *Spor ayakkabısı tüketicilerinin marka kişiliğine yönelik algularının incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Hall, J.C., Humphreys, B.R., & Pyun H. (2015). *An inventory of sports economics courses in the US*. West Virginia University Working Papers, 15-49.
- İnan, Ö. I. (2019). *Basketbol taraftarlarının Tahincioğlu markasını spor sponsorluğu açısından değerlendirmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- İnan, T. T. (2011). *Spor da sponsorluk ve Türk Hava Yolları üzerine bir uygulama* (Yüksek Lisans Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İnce, O. (2005). *Uygulamalı makroekonomi hakkında çalışmalar* (Yüksek Lisans Tezi). İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Kahane, L. H., Idson, T. D., & Staudohar, P. D. (2000). Introducing a new journal. *Journal of Sport Economics*, 1(1).
- Kara, K. (2018). *Türkiye Basketbol Ligi'ni takip eden taraftarların marka sadakatinin ölçülmesi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karahan, Ö. (2014). *Şike soruşturmasının Borsa İstanbul'da işlem gören kulüplerin hisse senetlerine etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Kartal, M. (2020). *Küreselleşme bağlamında Türkiye'de E-Spor* (Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Leeds, M. A., Allmen, P. V., & Matheson, V. A. (2018). *The economics of sports*. New York: Routledge.
- Lera López, F., & Suárez Fernández, M. J. (2019). Sports participation and sport public policies in Spain. İçinde Jaume, G. (Ed.), *Sports (and) Economics* (pp: 369-392). Spain: Funcas Social and Economic Studies, 7.
- Ongan, T. H., & Demiröz, D. M. (2010). *Akademik futbol*. İstanbul: Hiperlink Yayınları, s.28.
- Öndes, H. (2017). *Futbolda ulusal liglerde rekabet dengesi ve uluslararası başarı ilişkisinin ekonometrik analizi* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Palacios-Huerta, I. (2019). The stones of Galileo: Sports as economics. İçinde Jaume, G. (Ed.), *Sports (and) Economics* (pp: 25-53). Spain: Funcas Social and Economic Studies, 7.
- Potts, J., & Thomas, S. (2015). Toward a new (evolutionary) economics of sports. *Sport, Business and Management: An international Journal*, 8(3).
- Santos, J. M. S., & García, P. C. (2011) A bibliometric analysis of sports economics research. *International Journal of Sport Finance*, 6(3), 222-244.
- Sarikaya, M. (2006). *Elazığ ilinde sporun ekonomik kalkınmaya katkısı* (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Simmons, R., & Berri D. (2019). Labor markets in professional team sports. İçinde Jaume, G. (Ed.), *Sports (and) Economics* (pp: 243-269). Spain: Funcas Social and Economic Studies, 7.
- Szymanski, S. (2006). Tilting the playing field: *Why a sports league planner would choose less, not more, competitive balance*. International Association of Sports Economists Working Paper Series, Paper No. 06-20.
- Szymanski, S. (2019). Dominance and distress. İçinde Jaume, G. (Ed.), *Sports (and) Economics* (pp: 157-177). Spain: Funcas Social and Economic Studies, 7.
- Torgler, B. (2004). The economics of the FIFA Football World Cup. *KYKLOS*, 57, 287-300.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, O. (2014). *Ankara'daki özel spor merkezlerine devam eden bireylerin spor ekonomisine katkısı* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yiğit, E. (2019). *Uluslararası futbolcu göçü ve ekonomik etkileri* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Makale Geliş : 03.07.2023

Makale Kabul : 01.10.2023

Açık Erişim Politikası

Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.tr>